

Lars T Lih: **Lenin, bolsjevikpartiet – ödet för en formulering: Från ”Demokratisk centralism” till ”Demokratisk centralism”**

[Från www.europe-solidaire.org, 14 april 2013. Lars Lih är en marxistisk forskare och historiker från Montreal. Översättning från engelska, Göran Källqvist.]

Vladimir Nevskij (1876-1937) levde (enligt en självbiografisk skiss som skrevs på 1920-talet) som ”vanlig partiarbetare”, anställd, i det underjordiska bolsjevikpartiet. Han anslöt sig till partiet 1897 och var en bolsjevik på mellannivå som spelade en tydlig roll 1917 och utförde partiarbete i armén. Liksom så många ur sin generation arresterades han på 1930-talet och avrättades 1937.

Efter revolutionen blev Nevskij en banbrytande partihistoriker vars stora verk publicerades 1925 under namnet *Istorija RKP(b): Kratkij otjerk* [Ryska kommunistiska partiets (bolsjevikerna) historia: en kort uppsats]. Trots den blygsamma undertiteln utgör denna enorma 500 sidor långa studie den första historia över bolsjevikpartiet som var fullständigt dokumenterad och grundade sig på ett komplett urval av källor. Den föregicks bara av Zinovjevs *Bolsjevikpartiets historia* (1923) som i själva verket var mer av uppsats-memoarer av en ledande aktivist än ett noggrant historiskt arbete. Nevskijs historia kom ut under det korta tidsfönster som var allra mest gynnsamt för seriösa historiska tolkningar: tillräckligt lång tid hade gått sedan revolutionen för att källorna hade samlats ihop och perspektiven utvecklats, men innan den stalinistiska ortodoxin tvingade igenom sin egen tvångströja på berättandet.

Nevskijs historia har nyligen givits ut på nytt i en förträfflig nyutgåva av New Prometheus Press i St Petersburg (2009). Om vi går igenom dess sidor hittar vi oväntade vinklingar av ett vidsträckt urval ämnen inom bolsjevikernas historia. Ett av dessa är innebörden och ställningen för formuleringen ”demokratisk centralism”. Av orsaker som ska förklaras senare är Nevskijs diskussion en av de bästa källorna för att inse vad detta begrepp egentligen betydde för de underjordiska bolsjevikerna. Demokratisk centralism är inte något större tema i Nevskijs historia. Så vitt jag kan avgöra finns det i själva verket bara två större diskussioner om ämnet. Jag har översatt de aktuella styckena och bifogat dem som tillägg till denna artikel.

Frasen ”demokratisk centralism” kom in i partiets ordbok i slutet av 1905, när de eftergifter som revolutionen tvingat tsaren göra inledde de berusande ”frihetens dagar” som i vissa stycken varade ytterligare ett par år. Den nya atmosfären av politisk frihet och åtföljande möjligheter att lämna den kvävande underjorden tvingade de två socialdemokratiska fraktionerna att göra ett allvarligt försök att återföreninga partiet och även ombilda sina partiorganisationer på sätt som var mer lämpade för att verka öppet. Mensjevikerna var de första som uttryckte denna tvingande nödvändighet i en resolution som antogs vid en konferens i Petrograd i november. Resolutionen krävde att:

RSDAP [Rysslands socialdemokratiska arbetarparti] måste organiseras enligt principen om demokratisk centralism.

Alla partimedlemmar måste delta i valen till partiets institutioner.

Alla partiets institutioner väljs för en [bestämd] period, kan återkallas och är tvungna att redovisa sina handlingar både periodvis och på begäran från den organisation som valde dem.

Beslut i de ledande kollektiven är bindande för medlemmarna i de organisationer för vilka kollektivet är organ. [Här följer några mindre garantier för en demokratisk praktik, till exempel att dagordningar ska distribueras i god tid.]

Den kanadensiska historikern Carter Elwood kommenterar: ”Kanske det mest intressanta i de mensjevikiska resolutionerna [från november 1905] gällde 'demokratisk centralism'. Detta begrepp

förknippas vanligtvis med Lenins organisatoriska principer som en del av *Vad bör göras?* (1902) och betraktas som hans viktigaste bidrag till den organisatoriska partiteorin, men hade i själva verket inte använts av varken Lenin själv eller av bolsjevikerna i sina egna resolutioner före denna [mensjevikiska] konferens.”¹

Vid en konferens för bolsjevikiska aktivister i Tammerfors (i Finland) antog bolsjevikerna strax därefter en liknande resolution:

Konferensen betraktar principen om demokratisk centralism såsom oundgänglig och anser det nödvändigt med en omfattande tillämpning av valprincipen. Och även om de valda centra till- erkänns full makt när det gäller ideologisk och praktisk ledning, så är de på samma gång möjliga att återkalla, deras handlingar ska ges bred offentlighet [glasnost], och de ska vara fullt ansvariga för dessa handlingar...

Konferensen beordrar alla partiorganisationer att snabbt och energiskt omorganisera sina lokal- organisationer på grundval av den nödvändiga valprincipen. Även om det för närvarande inte är nödvändigt att försöka få till stånd fullständig enhetlighet vad gäller systemen för att välja insti- tutioner, så är det bara tillåtet med avvikelser (val i två stadier etc) från fullständigt demokra- tiska förfaranden i händelse av oöverstigliga praktiska hinder.²

Nuförtiden ligger som vi vet betoningen av den berömda termen uppenbarligen på ”demokratisk *centralism*”. Efter att läst både resolutionen och än mer Nevskijs not, så ser vi att för de bolsjevi- kiska aktivister som använde begreppet var betoningen av formuleringen helt klart ”*demokratisk centralism*”. Efter att ha beskrivit den centrala rollen för val på alla nivåer inom den inflytelserika partiorganisationen i Petersburg före 1908 fortsätter Nevskij med att hävda:

Det var under denna period okänt inom organisationerna med händelser som att ersätta eller utse kamrater till ledande poster mot organisationens vilja. Om det hade ägt rum något sådant så skulle det ha betraktats som ett allvarligt brott mot den demokratiska centralismens principer. Vår organisations mest synliga och officiella medlemmar blev nästan alltid medlemmar på distriktsnivå som helt vanliga partiarbetare, och flyttades bara gradvis, genom att förtjäna [medlems]massornas förtroende, upp av dessa medlemmar till ansvariga ledande poster.

Denna definition av demokratisk centralism innebär att den bara kunde existera under vissa för- hållanden, nämligen när samhället i stort åtnjöt relativ politisk frihet och partiet kunde verka öppet. Nevskijs kanske mest överraskande men avslöjande kommentar är den strikta kronologiska begränsning han sätter upp för perioderna av verklig demokratisk centralism:

Från och med denna tidpunkt och under loppet av mer än två år (ända fram till inledningen av den dystra reaktionsperioden [1908]), levde partiet ett fullständigt demokratiskt liv. Till och med i Petersburg och Moskva, där trycket från polisapparaten var extremt högt, förverkligades den demokratiska centralismens principer snabbt och följdes strikt och noggrant även under 1906- 1907...

De efterföljande reaktionsåren [efter 1908] drevs vårt parti under lång tid återigen under jorden, och först under 1917 och början av 1918 lyckades vårt parti under en kort tid leva enligt den demokratiska centralismens principer.

Följaktligen tar Nevskijs historia inte upp detta ämne igen förrän efter tsarens fall 1917. Då hävdar han att ”så fort partiet trädde fram från den underjordiska tillvaron och började leva under den borgerliga regimens förhållanden infördes omedelbart den demokratiska centralismens principer

1 Carter Elwood (red), *Resolutions and Decisions of the Communist Party of the Soviet Union*, vol 1, ”The Russian Social Democratic Labour Party 1898 – October 1917”, Toronto: University of Toronto Press, 1974, s 82-83.

2 Elwood s 87. Jag har utelämnat text som kräver regionala konferenser.

och den striktaste valprincip genomfördes.” Precis som 1906-1907 var ett avgörande drag hos den demokratiska centralismen 1917 ”fria diskussioner, ett livligt åsiktsutbyte, och hänsynstagande inte bara till lokala utan också allryska frågor.” (Se appendix för de aktuella styckena i sin helhet.)

Nevskijs diskussion gör det svårt att betrakta den demokratiska centralismen som ett särskiljande eller grundläggande drag hos bolsjevismen. Å ena sidan var det mensjevikerna som introducerade begreppet, och som Nevskij nämner utnyttjade de också Rysslands vacklande politiska frihet för att demokratisera sin organisation. Å andra sidan var den demokratiska centralismen ovidkommande under större delen av bolsjevikernas historia. Vi kan upprepa Nevskijs idé genom att säga att en verklig demokratisk centralism bara var möjlig under de korta tidsintervall då bolsjevikerna varken var förtryckta eller förtryckte andra.

Lenin och den ”demokratiska centralismen”

Nyfiken över Elwoods anmärkning att Lenin aldrig använde begreppet ”demokratisk centralism” före Tammerforskonferensen i slutet av 1905, försökte jag hitta alla förekomster av den berömda formuleringen i hans skrifter efter detta datum. Jag litade till de vanligtvis vederhäftiga index som tillhandahålls av de sovjetiska redaktörerna till den femte upplagan av Lenins samlade verk. Men att göra generaliseringar av när en person *inte* använder ett begrepp är alltid lite besvärligt, och jag skulle uppskatta att bli uppmärksam på exempel på motsatsen.³

Resultatet av mitt sökande är enkelt att beskriva. Lenin använde bara begreppet ”demokratisk centralism” under två strikt begränsade perioder: 1906-1907 och 1920-1921. Mellan dessa två tillfällen hittade jag exakt ett exempel (i ett märkligt och fascinerande sammanhang som skisseras nedan). Under båda dessa perioder utlöstes Lenins användande av begreppet av grupper som han var motståndare till: 1906-1907 av mensjevikerna och 1920 av gruppen ”Demokratiska centralister” som leddes av N Osinskij och andra. Under ingendera perioden kan vi hitta någon systematisk framställning av begreppet. Lenin använde det i förbigående för att betona vissa saker.

Det mest slående är att det knappt finns något samband mellan innebörden i termen som den användes 1906-1907 och 1920-1921. Det handlar inte bara om olika tonvikt: termerna syftar helt enkelt på olika saker under de två perioderna. Begreppet ”demokratisk centralism” har alltid haft en funktionell och en dekorativ del. 1906-1907 var den funktionella delen ”demokratisk” och syftade på val inom partiet, kontroll underifrån och så vidare. 1920-1921 var den funktionella delen ”centralism” och formuleringen syftade först och främst på den enhetliga politik som krävs av ett härskande parti. ”Demokratisk centralism” är i grund och botten en homonym: två skilda formuleringar som använder samma ord.*

”Demokratisk centralism” 1906-1907

Efter lanseringen av begreppet i de resolutioner som antogs vid Föreningskongressen i Stockholm i april 1906, gav Lenin ”demokratisk centralism” en betydelse som liknar den i Nevskijs partihistoria: att välja ut partiledare med hjälp av verkliga val underifrån, öppna och livliga diskussioner, möjlighet att omplacera valda funktionärer, och så vidare. Som sådan var den något av en lyx – eller om det är alltför starkt, något som bara var möjligt under vissa perioder då samhället i sin helhet åtnjöt en relativ politisk frihet.

3 Den följande diskussionen grundar sig på material som refereras i *Spravotnij tom k polnomu sobraniju sotjinenji V I Lenina*, kap 1 (Moskva 1970, s 126-127 under rubriken ”demokratisk centralism i partiet”. ”Demokratisk centralism” kan också tillämpas på staten, men det är en helt annan fråga. I ett stycke från 1913, som jag vänligt nog blivit uppmärksam på av Mike Machnair, argumenterar till exempel Lenin att ”demokratisk centralism” i staten ger de lokala nationaliteterna tillåtelse till autonomi (se *Kritiska anmärkingar i den nationella frågan*, på marxist-arkiv.se, kapitel 6.) Men inom partiet var Lenin mot separata organisationer för olika nationaliteter.

* **Homonymer** är ord som stavas och uttalas lika, men betyder olika saker och därför är olika ord – öa.

Som Elwood påpekar förknippas ”demokratisk centralism” idag ofta med Lenins bok *Vad bör göras?* från 1902. Detta förknippande är dubbelt ironiskt. Begreppet inte bara saknas i hans bok, utan om han hade använt begreppet så skulle Lenins poäng också ha varit: demokratisk centralism är inte möjlig under förhållanden av underjordiskt arbete. I sin bok hävdade han att alla som trodde att det var möjligt med fullskaliga valförfaranden i underjordiska organisationer antingen inte förstod hur demokrati fungerade eller hur det underjordiska arbetet fungerade, eller båda. De blivande mensjevikerna i *Iskras* redaktion var egentligen inte oense.⁴

Enligt ett antal författare, speciellt till vänster, ändrade Lenin 1905 uppfattning om de demokratiska procedurerna inom partiet. I själva verket ändrade Lenin aldrig åsikt – det som förändrade sig var de politiska institutionerna i samhället i stort. Lenins uppfattning var konsekvent: verklig partidemokrati är obligatorisk när det är möjligt och överflödigt när det inte är det.

Även om *innebörden* i ”demokratisk centralism” är i stort sett samma för Lenin och Nevskij så slår det mig hur olika *inställning* de två uppvisar. Till och med när Lenin stöder den demokratiska centralismen så uppvisar han inte den känslomässiga satsning, den stolthet och entusiasm, som syns hos den Rysslandsbaserade praktikern. Trots att Lenin stödde valförfaranden så länge de existerade så är det centralism han egentligen kämpar för under perioden före revolutionen.

Så var det 1902-1903 när partiet ännu inte hade byggt upp några som helst officiella centrala institutioner (*Vad bör göras?* lade fram en plan för att uppnå detta allmänt stödda mål). Så var det 1910-1912, när fraktionskampen gjorde det svårt att ha kvar en fungerande centralkommitté. Motsatsen till denna sorts ”centralism” var därför *kustarnitjestvo*, ett ord som myntades av Lenin och som jag översatt med ”hantverksbegränsningar” och som i första hand syftar på att lokala partiorganisationer agerade helt på egen hand och faktiskt utan att känna till varandra. *Kustarnitjestvo* var det naturliga jämviktstillståndet för ett underjordiskt parti.

På liknande sätt använde Lenin också ”centralism” för att framhålla den enkla nödvändigheten att minoriteten underkastar sig majoritetens beslut. Han var naturligtvis mer envis på denna punkt när han upplevde att han företrädde majoriteten, som 1903-1904 och återigen 1912-1914.

Undantaget som bekräftar regeln: ”demokratisk centralism” 1915

I november 1915 svarade Lenin – direkt på engelska – på ett flygblad som givits ut av en amerikansk grupp vid namn Socialistiska propagandasällskapet.* Gruppen stödde Zimmerwaldrörelsens antikrigslinje och uppmanade till en ny icke opportunistisk International. Lenin svarade givetvis med entusiasm. Ändå såg han sig tvingad att kritisera vissa delar av Socialistiska propagandasällskapetets ståndpunkter, som han ansåg överreagerade på Andra internationalens försyndelser. Detta korta verk är således ett första utkast till hans längre polemik 1920 mot ”vänsterkommunismen”. Det innehåller också den enda användning av ”demokratisk centralism” som jag lyckades hitta mellan 1907 och 1920.

Först betonade Lenin att ”vi i vår press aldrig säger att alltför stor betoning hittills har lagts vid så kallade ’omedelbara krav’, och att socialismen därmed kan bli urvattnad”. Därefter gick han vidare till ämnet ”demokratisk centralism” och klargjorde den ursprungliga källan till den socialdemokratiska normen om centralism:

I vår press försvarar vi alltid demokratin i partiet. Men vi talar aldrig mot partiets centralisering. Vi är för demokratisk centralism. Vi säger att den tyska arbetarrörelsens centralisering inte är en

4 I början av 1905 fördömde till exempel mensjevikledaren Pavel Akselrod demokrati i den underjordiska organisationen eftersom ”den fungerar som täckmantel för ambitiösa intrigmakare och till och med ger skickliga provokatörer tillträde till organisationen.” (Lih, *Lenin Rediscovered*, s 538.) Detta är en hårdare kritik än någon som finns i *Vad bör göras?*

* Lenin, *Collected Works*, bd 21, s 423-428 – öa.

svaghet utan ett bra drag hos den. Gisslet i det nuvarande tyska socialdemokratiska partiet är inte centraliseringen utan att opportunisterna är i övervikt efter sitt förrädiska uppträdande under kriget.

Slutligen använde inte Lenin ”centralism” för att åberopa ett styrelsesätt inom partiet utan istället partiledningens styre över massorna. Följande stycke är ännu ett exempel på det som jag på andra ställen har kallat Lenins ”heroiska scenario” vad gäller partiet och ledningen över klassen:⁵

Om den lilla gruppen (exempelvis är vår centralkommitté en liten grupp) under en given kris kan agera för att leda de mäktiga massorna i revolutionär riktning så vore det mycket bra. Och under alla kriser [då] massorna inte kan agera med en gång, så vill massorna ha hjälp av små grupper i partiernas centrala institutioner. Alldeles i början av detta krig, i september 1914, instruerade vår centralkommitté massorna att inte godta lögnen om ”försvarskrig” och bryta med opportunisterna och ”de så kallade socialistiska hökarna” (så kallar vi de ”socialister” som nu är för försvarskriget). Vi tror att denna centraliserande åtgärd från vår centralkommitté var lämplig och nödvändig.

1920-1921: ”Demokratisk centralism”

Såvitt jag kan säga är denna diskussion om ”den demokratiska centralismen” 1915 det *enda* ställe i Lenins skrifter mellan 1907 och 1920 där begreppet används. Vid den nionde partikongressen i mars/april 1920 använde Lenin det för att svara på kritiken från en oppositionsgrupp i partiet som kallade sig Demokratiska centralister. Denna grupp var för ett kollegialt ledarskap över olika institutioner i motsats till enmansledningar. Lenin invände att den sortens kollegialt ledarskap inte var en naturlig del av den demokratiska centralismen. Istället innebar begreppet att partiets lägre delar väljer de högre organen som sedan kunde styra som de ansåg lämpligt. I synnerhet var det partikongressen som bedömde centralkommitténs arbete, avsatte den och tillsatte en ny. Detta sätt att använda begreppet ligger inte så långt ifrån hur det användes före revolutionen.

Men efter detta meningsutbyte försvann ”demokratisk” i alla bemärkelser ur bilden och man lade all betoning på centralismen. Ett exempel som var mycket viktigt för den internationella kommunistiska rörelsen är ett stycke ur de berömda ”21 villkoren” för att få ansluta sig till Komintern, som kungjordes på sommaren 1920:

De partier, som tillhör Kommunistiska internationalen, måste vara uppbyggda enligt den demokratiska centralismens princip. I den nuvarande epoken av skärpt inbördeskrig kommer ett kommunistiskt parti att kunna fullgöra sin plikt endast om det är organiserat på det mest centralistiska sätt, om det inom det råder en järnhård disciplin, gränsande till militär disciplin, och om dess particentrum är ett kraftfullt auktoritativt organ med vidsträckta fullmakter, vilket åtnjuter partimedlemmarnas allmänna förtroende.⁶

Trots att detta stycke återfinns i Lenins samlade verk, så är det sannolikt att det ursprungliga utkastet skrevs av Grigorij Zinovjev. Men exakt vem som skrev det är likgiltigt eftersom Lenin otvivelaktigt helt och hållet höll med om det. Det är centralismen som helt och hållet betonas, utan någon som helst anspelning på något sorts demokratiskt förfarande. Men detta krav på halvmilitär disciplin rättfärdigas uttryckligen med ett speciellt sammanhang, nämligen ”den nuvarande epoken av skärpt inbördeskrig”. Den hårdhänta ”centralismen” i stycket från Komintern har således föga att göra med den underjordiska periodens mer grundläggande och existentiella ”centralism”.

Efter sommaren 1920 använde Lenin begreppet under diverse diskussioner och debatter som upp-

5 Lih, *Lenin*, Reaktion Press, 2011.

6 *Kominterns andra kongress*, på marxistarkiv.se, s 41. Översättningen i detta dokument skiljer sig något från den i Lenins text, som använts här (*Teser till Kommunistiska internationalens andra kongress*) - öa.

stod som ett svar på de nya och oförutsedda utmaningarna att fungera som styrande parti. Måste inte partiet försvara en enda linje när det ingrep på arenor ”utanför partiet” såsom fackföreningar? Var det inte partiets plikt att säkerställa att en enhetlig politik genomdrevs över hela landet? Och så vidare.

Den resolution mot fraktioner som antogs vid den tionde partikongressen på våren 1921 är en sammanfattning av många av dessa funderingar. Orden ”demokratisk centralism” står bara med i denna resolution som namn på en speciell fraktionell gruppering. Icke desto mindre sammanfattade resolutionen utan tvivel den aktuella synen på centralism i partiet. Rätten att utesluta folk ur partiet nämns här uttryckligen. Således sluts cirkeln, eftersom uppfattningen av den demokratiska centralismen som Nevskij beskriver den lika uttryckligt och envist hävdade de lokala organens rätt att välja sina egna ledare.

Efter att ha gått igenom detta material tvingas jag dra slutsatsen att det vanliga antagandet att Lenin hade en särskild organisatorisk filosofi kallad ”demokratisk centralism” som var speciell eller grundläggande för bolsjevismen är något av en myt. Under åren före revolutionen förknippades förvisso aldrig begreppet med tanken på ett monolitiskt ”parti av en ny typ” utan fraktioner, som (med Zinovjevs ord) ”stöptes ur en enda form”. Under åren efter revolutionen blev förvisso bolsjevikerna en ny sorts parti, eftersom de ställdes inför en fullständigt ny och aldrig tidigare skådad utmaning att sköta den ryska staten. Enligt min uppfattning var den halvt militära disciplin som krävdes för att få ansluta sig till Komintern önskad, onödig och omöjlig före maktövertagandet medan den efteråt blev önskvärd, nödvändig, möjlig och faktiskt nästan oundviklig.

Helgonförklarad efter Lenin

En större myt är att det finns en magisk formel som på något sätt ger en nyckel till att lösa det ständiga organisatoriska dilemmat att få balans mellan sammanhållning och enhet å ena sidan och ohämmad entusiasm och självbestämmanderätt å den andra. Denna tanke leder till en ytterst intressant historisk fråga: när och varför helgonförklarades den ”demokratiska centralismen” som just en sådan formel? Jag kan inte svara på den frågan, men jag kan slå fast några riktpunkter.

Zinovjevs partihistoria, som gavs ut 1923, diskuterar inte formuleringen och faktiskt inte heller de bakomliggande frågorna, utom att hävda att mensjevikerna var demagogiska om möjligheten att ha demokrati i det underjordiska arbetet. Stalins *Leninismens grunder*, som gavs ut 1924, nämner inte heller formuleringen. När Stalin återoppar Kominterns resolution från 1920, som citerats ovan, så utelämnar han meningen som nämner begreppet ”demokratisk centralism”. Ändå är *Leninismens grunder* en ganska god vägledning till utvecklingen av partiets normer.

Nevskijs partihistoria gavs ut 1925 och ger oss inte bara insikter i hur begreppet faktiskt användes av bolsjevismen före revolutionen, utan också dess nya status som helgonförklarad formel. I sin diskussion om *Vad bör göras?* och den tidiga *Iskra*-perioden (1901-1903) skriver Nevskij följande: (kursivering tillagd):

På detta sätt lades grunden till det som idag är känt under namnet ”demokratisk centralism”, det vill säga en sorts revolutionär organisation där största möjliga frihet för alla medlemmar i varje organisation samexisterar med en enda vilja i ett enda centrum som villigt erkänns av alla, tillsammans med ett strikt genomförande av dess direktiv. (s 224)

Perfekt enskild självbestämmanderätt med perfekt enhetlig vilja! Det kanske är möjligt för änglarna i himlen men inte bland vanliga felande dödliga på denna dammiga jord. Nevskijs som det verkar obehag inför denna helgonförklarade formulering antyds av de ord jag har kursiverat. I samma diskussion säger faktiskt Nevskij uttryckligen att demokratin vid valen i partiet under denna period var oansvarig och skadlig. Hursomhelst skiljer sig detta återopande av en enda magisk formel som

löser alla organisatoriska problem under alla sammanhang tydligt från den konkreta historiska innebörd som Nevskij själv dokumenterar senare i sin bok.

Nevskij som källa

Låt mig avsluta med att förklara varför Vladimir Nevskijs diskussion om den demokratiska centralismen bör accepteras som en historiskt riktig redogörelse för vad begreppet verkligen betydde för bolsjevismen före revolutionen. För det första kunde Nevskij besvara frågan ”var du där, grabben” med ett rungande ja. Få personer levde ett lika fullt liv i den Rysslandsbaserade bolsjevikiska underjordiska praktiken. Dessutom skrev han partihistorien under det korta tidsintervall då historiker fortfarande kunde säga sanningen (eller kanske vi mer försiktigt ska säga när de inte behövde ljuga). Han skrev för en mycket kunnig publik som han inte kunde lura i frågor som dessa. Nevskijs kommentarer är också slående genom sin totala brist på polemik. Han försvarar inte en tolkning av den demokratiska centralismen mot en annan, utan gör istället det automatiska antagandet att alla förstår vad demokratisk centralism handlar om. Slutligen är det sätt på vilket den landsflyktiga teoretikern Lenin använder begreppet före revolutionen i stora drag förenligt med den innebörd som den underjordiska aktivisten Nevskij lägger fram – speciellt som Lenin aldrig använde begreppet för underjordiska organisationer.

Formuleringen *demokratisk centralism* från före revolutionen gick helt enkelt inte att använda för ett underjordiskt parti. Demokratisk centralism existerade bara under de korta perioder av relativ politisk frihet då partiet kunde verka öppet. Formuleringen *demokratisk centralism* från efter revolutionen är bara begriplig under förhållanden av ”skärpt inbördeskrig” och ett parti som tagit på sig statliga funktioner.

Idag lever vi i en situation med relativ politisk frihet men inte något spirande inbördeskrig eller parti-stat. Jag lämnar åt andra att bedöma om den praxis som idag rättfärdigas under rubriken ”demokratisk centralism” har någon som helst likhet med det begrepp som Vladimir Nevskij beskriver.

Appendix: Vladimir Nevskij om ”demokratisk centralism”

1. Denna resolution [den resolution om demokratisk centralism som antogs vid bolsjevikernas konferens i Tammerfors i december 1905] fick en oerhörd betydelse för vårt partiliv, eftersom bolsjevikerna (och mensjevikerna) redan före Föreningskongressen hade organiserat om sin organisation enligt demokratiska principer. Från och med denna tidpunkt och under loppet av mer än två år (ända fram till inledningen av den dystra reaktionsperioden [1908]), levde partiet ett fullständigt demokratiskt liv. Till och med i Petersburg och Moskva, där trycket från polisapparaten var extremt högt, förverkligades den demokratiska centralismens principer snabbt och följdes strikt och noggrant även under 1906-1907.

Organisationen i Petersburg reorganiserades fullständigt när den trädde fram från underjorden. Subdistrikts-, distrikts- och stadskommittéerna valdes i direkta val. Alla medlemmar i distriktsorganisationen valde medlemmarna till en allmän stadskonferens, och på samma gång valdes under dessa val också medlemmarna till vår organisations Petersburgkommitté. Den allmänna stadskonferensen som valdes vid denna sortens direkta val var högsta lagstiftande organ för socialdemokratin i Petersburg. Mellan konferenserna var Petersburgkommittén verkställande organ, och den valde ur sina egna led en mycket liten verkställande kommission (tre till fem medlemmar) för det dagliga arbetet. Med hjälp av dessa metoder uppnåddes den mest fulländade demokrati, en kolossal auktoritet hos ledande centra och den mest kompletta frihet.

Det var under denna period okänt inom organisationerna med händelser som att ersätta eller

utse kamrater till ledande poster mot organisationens vilja. Om det hade ägt rum något sådant så skulle det ha betraktats som ett allvarligt brott mot den demokratiska centralismens principer. Vår organisations mest synliga och officiella medlemmar blev nästan alltid medlemmar på distriktsnivå som helt vanliga partiarbetare, och flyttades bara gradvis, genom att förtjäna [medlems]massornas förtroende, upp av dessa medlemmar till ansvariga ledande poster. Bara genom att ta till oss dessa principer om demokratisk centralism kunde vår bolsjevikiska organisation skaffa sig den förkrossande majoritet bland de organiserade arbetarna som visade sig vid Londonkongressen.

De efterföljande reaktionsåren [efter 1908] drevs vårt parti under lång tid återigen under jorden, och först under 1917 och början av 1918 lyckades vårt parti under en kort tid leva enligt den demokratiska centralismens principer. Efter exempel från Petersburg förverkligades givetvis den demokratiska centralismens principer snabbt inom partiets övriga organisationer. [Istorija RKP(b), s 355-356.]

2. Det var [efter Februarirevolutionen] av största vikt att bolsjevikernas organisation fungerade helt och fullt som en verkligt proletärt demokratisk organisation. Så fort partiet trädde fram öppet och började fungera under den borgerliga regimens villkor infördes omedelbart den demokratiska centralismens principer och de striktaste valprinciper infördes. I stadgarna som antogs av RSDAP:s Petrogradorganisation vid stadskonferensen i april säger avsnitt 5 att ”partiets grundläggande distriktsorgan är distriktsförsamlingen” och Petrogradkommitténs medlemmar väljs av distriktsförsamlingen (avsnitt 8). Moskvaorganisationen präglades av liknande principer. Överallt byggde partiorganisationerna på samma grundläggande tankar.

Fria diskussioner, ett livligt åsiktsutbyte, och hänsynstagande inte bara till lokala utan också allryska frågor, ett ovanligt livligt intresse för aktuella frågor, ett fullständigt allmänt deltagande i diskussionen och besluten om dessa frågor, avsaknad av varje byråkratisk inställning till att få saker gjorda – med ett ord att alla medlemmar definitivt deltog aktivt i organisationens angelägenheter – var de speciella särdragen hos våra celler och kommittéer. [Istorija RKP(b), s 499.]